జరుగుబాటు

ప్లాట్‌ఫారం మీదికి ఎట్లా పరుగెత్తికెళ్లి రైలులో పడ్డానో తెలియదు. కారణమేమీ లేకుండానే, నాన్న చెప్పే దాంట్లో ఎంత నిజం ఉన్నదో ఆలోచించకుండానే తగాదా పడ్డాను. చాలా చిన్నవిషయం మీదనే ఇద్దరమూ తొందర పడ్డాం.

ముక్కుపచ్చలారని పెద్దచెల్లెలు విధంతువయింది. సంవత్సరమయింది ... వసుమతికి మళ్లీ పెళ్ళిచేస్తేనేగాని ఇంటికి రానని నాన్నకు రాశాను. నామాట ఆయన వినలేదు...సంవత్సరం దొర్లిపోయిన తరువాత అవసరమయిన సంగతి మాట్లాడాలి రమ్మనమని నాన్న టెలిగ్రాం ఇచ్చాడు.

ఇంకాయేం నేను చెప్పినట్టు చెల్లెలికి పెళ్ళిచెయ్యడానికి నాన్న ఒప్పుకుంటాడని చాలా సంబరపడి స్నేహితుడు సుదర్శనానికి వైర్ ఇచ్చి గుంటూరు వెళ్ళాను.

కాని, నాన్న మారలేదు. నాన్న అభిప్రాయాలు మారలేదు. పైగా అమ్మా, తమ్ముడూ, చెల్లెళ్లూ, అందరూ తిట్టారు.

వంశగౌరవమనీ, ఆత్మాభిమానమనీ, ఇంకా ఏమిటేమిటో చెప్పారు...ఆ తిట్లు భరించలేక అర్ధరాత్రి అయినా లెక్కచెయ్యకుండా స్టేషనుకు వచ్చాను. అంతే పరుగెత్తికెళ్లి రైల్లో కూర్చున్నాను. తెనాలి స్టేషనులో దిగి ఒంగోలుకు టిక్కెట్టు తీసుకున్నాను.

ఆరోజు మెయిలు ఆలస్యం. చలిలో అట్లాగే కూర్చోగా, కూర్చోగా మెయిలు వచ్చింది. పెట్టెలో కూర్చున్నానేగాని బుర్రంతా వేడెక్కింది. ఏవేవో ఆలోచనలతో ఒంగోలు దాకా గడిపాను.

మిత్రుడు సుదర్శనం స్టేషనుకు వచ్చాడు. ఇద్దరమూ వాడి బసకు వెళ్లాం. పదేళ్లనాడు నాన్న ఒంగోలులో ఉద్యోగం చేశాడు. ఊరంతా నాకు తెలిసినదే.

మర్నాడు సుదర్శనం ఆఫీసుకువెళ్లాడు. ఏమీ తోచక రైలుస్టేషనుకు బయలుదేరాను. అదిగో ఆ బళ్లూ, రిక్షాల మధ్య నుంచున్న ముసలిదానిని ఎక్కడో చూచాను. గుర్తు రావడం లేదు. బాగా ఎరిగున్న మనిషి మాదిరిగా ఉన్నది. దానిచుట్టూ గుర్రబ్బళ్ల వాళ్ళూ రిక్షాలవాళ్లూ చేరారు.

ఏమిటేమిటో ఖబుర్లు చెప్పుకుంటున్నారు. ఏమి చెప్పుకుంటున్నారో విందామని వాళ్లకు కొంచెందూరంలో నుంచున్నాను. రైళ్లు వచ్చే వేళ కాదు, కనుక అంత హడావుడిగా లేదు.

ఒకళ్ళిద్దరు రిక్షాలవాళ్ళు "రిక్షా కావాలా బాబూ" అన్నారు. వద్దని తలతిప్పి తప్పించుకున్నాను.

"ఏంబాబూ బాగుండావా?" అన్నది ఆ మనిషి. అప్పుడు గుర్తుకొచ్చింది కోటమ్మ. ఆరోజులలో మా ఇంట్లో పనిచేసినమనిషి కోటమ్మ.

* * *

ఆమెను చూచేటప్పటికే ఆమె గత జీవితమంతా గుర్తుకొచ్చింది.........

కూటికి లేకపోయినా, గుడ్డకు కరువే అయినా కులమంటే అభిమానంగలమనిషి

వి. ఎస్. అవధాని

కోటమ్మ. పెద్దపెద్ద చదువులు చదువక పోయినా తండ్రి అడుపాజ్ఞలలో పెరిగింది కోటమ్మ. నీతి, ధర్మం అనే పెద్దపెద్ద సంగతులంతగా తెలియకపోయినా వెకిలిగా తిరిగే మనిషి కాదు కోటమ్మ. కాని, జానెడు పొట్టకోసం రెక్కలు ముక్కలయ్యేట్టు రంగారాయుడి చెరువునుంచి ఊళ్ళోకి మంచినీళ్లు భాగ్యవంతులఇళ్లకు చేరవేస్తుంది.

చచ్చేట్టు నెలపొడవునా నీళ్లుపోస్తే నెలాఖరుకి ఒక్కొక్క ఇల్లాలు దమ్మిడీ ఇవ్వదు. పదిసార్లు తిప్పించుకుని ఇస్తుంది మరొక ఇల్లాలు. ఇస్తే తీసుకుంటుంది. లేకపోతే పస్తులు పడుకుంటుంది కోటమ్మ. పోట్లాడడం చేతనయితేమాత్రం కడుపు నిండుతుందా యేం!

చిన్నతనంలోనే కోటమ్మకు తల్లి కరువయింది. తెలిసీ తెలియని రాజకీయాలలో క్షణం తీరిక లేకుండా, దమ్మిడీ సంపాదన లేకుండా తిరిగేవాడు తండ్రి. అందువల్ల పస్తులు అలవాటయినవి కోటమ్మకు.

ఒక్కొక్కరోజు ఎవరికి ఎన్నెన్ని పనులు చేసిపెట్టినా రాజయ్యకు దమ్మిడీ దొరక్కపోతే దిక్కుమొహం వేసుకుని ఇంటికి తిరిగివచ్చి కోటమ్మను చితకకొట్టేవాడు. చితకకొట్టి అది ఏడుస్తుంటే తను కూడా గొంతుకలిపి ఏడ్చేవాడు.

* * *

రాజయ్యతోపాటే జైలుకు వెళ్లివచ్చిన సుబ్బారావు ఒకరోజు పొద్దున్నే రాజయ్య దగ్గరకు వచ్చి "ఏం మామా కులాసాగా ఉండావా?" అన్నాడు.

"ఆ...అదే కులాసా రా...రా ఇటా కూచో" అన్నాడు రాజయ్య.

"ఏం! అట్లా ఉన్నావేం! చుట్ట కాల్చు" అని పొగాకుకాడ ఇచ్చాడు సుబ్బారావు.

అప్పటినుంచీ రాజయ్య ఉన్నా లేకపోయినా సుబ్బారావు కోటమ్మదగ్గరికి వస్తూ పోతూండేవాడు.

ఆరోజులలో రాజయ్య ఛైర్మన్‌గారి మనిషి. ఆయన సహాయంతో కోటమ్మను సుబ్బారావుకుఇచ్చి రాజయ్య పెళ్ళిచేశాడు. సుబ్బారావుకుకూడా "నా" అనేవాళ్లెవరూ లేరు. కనుక రాజయ్య ఇంట్లోనే కాపురం పెట్టాడు.

సుబ్బారావుకూడా రాజకీయాలలో నేతిరిగాడు. అయితే వడ్రంగంపని బాగా తెలుసు. పని అనేది దొరికితే రోజుకు ఎంత లేదన్నా నాలుగయిదు రూపాయలు సంపాదించేవాడు. కాని, పనిదొరకనిరోజులే ఎక్కువ!!

సుబ్బారావుఅండ దొరికిన తరువాత రాజయ్య కొంచెం సుఖపడ్డాడు. నిజానికి సుఖపడవలసిన మనిషి కోటమ్మ. కాని, సుబ్బారావు సంపాదించిన డబ్బు రాజయ్య సుఖానికీ, ఆ తరువాత సుబ్బారావు సుఖానికీ సరిపోవాలి. ఇంకా మిగిలితే అప్పుడూ కోటమ్మ సంగతి. కాని, సాధారణంగా ఆ డబ్బు వాళ్ళ ఇద్దరిసుఖాలకే సరిపోయేది. కాకపోతే నాలుగు సంవత్సరాలు పస్తుల బాధ కోటమ్మకు కొంచెం తగ్గింది.

స్కినడెక్స్
గజ్జి, దురదలు, పుండ్లు మొ॥
చర్మవ్యాధులకు దివ్యాంజనము
శ్రీవత్స కెమికల్స్ & డ్రగ్స్
లిమిటెడ్. మద్రాసు-30.

★ జరుగుబాటు ★

పోనీలే-ఇట్లా అయినా రోజులు వెళ్ళమారితే అదే చాలని వెయ్యిదేవుళ్ళకు కోటమ్మ మొక్కుకునేది.

తండ్రి పెత్తనంలో ఇంటిచాకిరీ చెయ్యడమేమీ కష్టమనిపించలేదుకోటమ్మకు. కాని, రోజులతరబడి ఇంటిదగ్గిర ఏకాకి పక్షిగా పడిఉండడమే కష్టమనిపించేది.

చేసేందుకు పనేమీ దొరక్క, తండ్రికి ఎక్కడా దమ్మిడీ దొరకలేదుగదా అని ఎదుటింటి షావుకారింట్లో అంట్లులోమి గదులు ఊడ్చి కొంచెం అన్నమూ పావలా డబ్బులూ జంకుతూ జంకుతూనే తెస్తే తండ్రి చితగ కొట్టినందుకే కోటమ్మ ఎక్కువబాధ పడేది. ఆ తరువాత కొన్నాళ్ళు తండ్రికి తెలియకుండానే ఆ యింట్లోనూ, ఈ యింట్లోనూ చిన్న చిన్న పనులు చేసి వాళ్లు ఏమి ఇస్తే అది తీసుకువచ్చి ఇల్లుగడిపేది కోటమ్మ. రాజయ్యకూడా చూచీచూడకుండా పోయేవాడు. తను బతికిఉండగా కూతురు ఇంకొకరింట్లో చాకిరీచేసి ఇల్లుగడపడం రాజయ్యకు ఇష్టంలేదు. ఎన్నికలలో ఛెయిర్మన్‌పార్టీ ఓడిపోయింది. తన "ఉద్యోగం" ఊడింది అదివరకు తనను ఎరిగున్నవాళ్లు కూడా మొహం తప్పిస్తున్నారు. మొదటినుంచీ భూమీ పుట్రా లేనివాడుకాదు తను. ఛెయిర్మన్ గోపాలంగారితోనే చిన్నప్పటినుంచీ స్నేహం. ఆయనతోపాటే జమీందారు మాదిరిగా తిరగడంతో తనకున్న మూడెకరాల గడ్డా హారించుకుపోయింది. ఆయనతోపాటే రాజయ్యకూడా జెయిలుకు వెళ్లి వచ్చాడు. గోపాలంగారికి 'జేజేలు' కొట్టి జనం పూలదండలు వేస్తే ఆ గౌరవమంతా తనకు జరిగినట్టే సంబరపడ్డాడు రాజయ్యకాని... కాలచక్రంలో గిరగిరా తిరిగి రాజయ్య నిరుపేద కావడంతో అహంకారం, అభిమానం బుసలు కొట్టి పైకివచ్చినయ్. ఎవరిమీదనో చూపించాల్సిన ఉక్రోశాన్ని కోటమ్మమీద చూపించేవాడు రాజయ్య. అందులోనూ తన కూతురు ఆ ఇంటికీ ఈ యింటికీ వెళ్ళి చాకిరీచెయ్యడం రాజయ్యకు గిటదు. కానిఏం చెయ్యగలడూ? కనుకనే కోటమ్మ ఎవరింట్లోనో పనిచేసి డబ్బు తెస్తుంటే సరిపెట్టుకు పోగలిగాడు రాజయ్య....

* * *

సుబ్బారావు పెత్తనంలో కోటమ్మకు ఆ కష్టంపోయి మరోకష్టం వచ్చింది. రాజయ్య చదువుకోలేదు. సుబ్బారావు మూడవఫారం దాకా చదివాడు. రాజయ్య పూర్వకాలపు మనిషి. సుబ్బారావు ఈ కాలపు మనిషి. రాజయ్య మోటుమనిషి. సుబ్బారావుదంతా తెలిసీ తెలియని నాగరికత.

ఎవరింటికయినా వెళ్ళి కోటమ్మ పని చెయ్యడం సుబ్బారావుకు ఇష్టంలేదు. మరి సుబ్బారావు సంపాదనతో ఇల్లు గడవదు. "అదుగో ఆ కోమటాయన కొడుకు కళ్ళు ఎప్పుడూ నీమీదనే సుమా!?" అని సుబ్బారావు కోటమ్మను తంతాడు. అంటే కోటమ్మను తన్నే అధికారం రాజయ్య దగ్గరినుంచి సుబ్బారావుకు వచ్చింది.

తిండి పెట్టి కొడతామంటే అట్లాగే తన్నులుతింటూ మనేవాళ్ళు భారత నారీమణు లెక్కలేనేమో ఈ ప్రపంచంలో! కనుక కోటమ్మ కూడా సుబ్బారావు పెట్టే హింసను సహించేది. సహించి ఇట్లాగే అయినా రోజులు వెళ్ళమారితే బాగుండునని అనుకునేది. అనుకుని వెయ్యి దేవుళ్ళకు మొక్కుకునేది. కాని, ఆ దెబ్బలకు తట్టుకోలేకపోయేది అప్పుడప్పుడు.

అట్లా రోజులు వెళ్ళమారుతుండగా రాజయ్య చెల్లెలు కూతురు వెంకమ్మ ఎవడితోనో లేచిపోయింది. ఏం? తను మాత్రం ఎందుకు లేచిపోరాదూ?? అనిపించేది కోటమ్మకు. కాని, మరుక్షణంలో ఇంకో సంగతి గుర్తుకు వచ్చేది....

కోటమ్మ పిన్నమ్మకూతురు ఇట్లాగే చిన్నతనంలో ఎవడితోనో లేచిపోయింది. ఆ మోజుకాస్తా తీరిన తరువాత దాన్ని వాడు దిక్కూ మొక్కూ లేకుండా వదిలేశాడు. తిండికి లేకపోతే చాకిరీ చేసుకోవచ్చు. ఓ పూటయినా కడుపునిండా తిని బతకొచ్చు. కాని, చాకిరీ చెయ్యడానికి కూడా పనికిరాకుండా పోయింది తనపిన్నమ్మ కూతురు. ఆఖరికి ఏదో రోగంతో చస్తే మునిసిపాలిటీవాళ్ళు వచ్చి శవాన్ని స్మశానానికి తీసుకువెళ్ళారు.

కనుకనే మొగుడు అనవసరంగా అనుమానించి తన్నినాసరే-అల్లుడిచ్చిన డబ్బులతో తాగొచ్చిన తండ్రి తన్నినాసరే—రెక్కలు ముక్కలయ్యేట్టు చాకిరీచేసి తను తెచ్చిన డబ్బులు వాళ్ళిద్దరికే సరిపోయినా సరే ఇట్లానైనా రోజులువెళ్ళమారితే అదేపదివేలని కోటమ్మ రోజూ వెయ్యి దేవుళ్ళకు మొక్కుకునేది.

కాని, రోజులు అట్లా వెళ్ళమారలేదు. ఇంకోవిధంగా వెళ్ళమారినవి. రాజయ్య ముసలివాడయి చచ్చిపోయాడు. ఏడాది తిరక్కముందే తెనాలి కాల్పులలో సుబ్బారావు చచ్చాడు.

కోటమ్మ జీవితం మళ్ళీ మొదటికి వచ్చింది.

* * *

తనేమీ చిన్నదీ చితకదీ కాదు. ముప్పయి అయిదేళ్లు వెళ్ళినవి. ఇంతకాలంగా తిన్న దెబ్బలకు ఒళ్లంతా మొద్దుపారింది. ఎముకలన్నీ గట్టిపడినవి. కష్టపడడమంటే భయం అనేది లేకుండా పోయింది. అందుకనే

ఇళ్లలో పని చెయ్యడంతో పాటు రంగారాయుడి చెరువునుంచి మంచినీళ్లు తీసుకువచ్చేపనికూడా చేస్తున్నది.

ఓపూట తిన్నా తినకపోయినా హాయిగా

రోజులు గడుస్తున్నవి. అరడిచేసి, దాష్టీకం చేసీ, అయిందానికీ కానిదానికీ అనుమానించి తన్నేవాళ్లు లేరిప్పుడు. ఇట్లాగేనైనా రోజులు వెళ్ళమారితే బాగుండునని కోటమ్మ వెయ్యి దేవుళ్లకు మొక్కుకుంటున్నది. కాని, రోజులు అట్లా వెళ్ళమారడంలేదు. తండ్రి పోయినప్పటినుంచీ సుబ్బారావు స్నేహితులందరూ కొంపకు వచ్చి పోతూంటే వాళ్లు. సుబ్బారావు చచ్చింతరువాత కోటమ్మను ఓదార్చడానికి వచ్చినట్టువచ్చిన ఆ స్నేహితులలో కొందరివల్ల కోటమ్మకు చాలా కష్టమే వస్తున్నది.

ప్రాణంపోయినా సరేగాని అటువంటి నీచానికిమాత్రం ఒడిగట్టరాదన్న పట్టుదలొకటి కోటమ్మలో ఆమెకు తెలియకుండానే హటంవేసుకుకూర్చున్నది. అది ఆమె ప్రవృతి!

* * *

చెరువునుంచి నీళ్లు తెచ్చే పని పూర్తిచేసుకుని ఆ రోజున కోటమ్మ ఇంటికి తిరిగి వచ్చేప్పటికి షావుకారు రామయ్య ఇంటిముందు నుంచొనిఉన్నాడు. తనను చూచాడు. అయినా చూడనట్టు గడపలోంచి కదలడు.

"దణ్ణాలండి బాబుగారూ" అన్నది కోటమ్మ భయంగానే.

"ఏం కోటమ్మా బాగుండావా?......హీ...హీ..."అన్నాడు షావుకారు. అంతేకాని దోవతొలగడు. తను కొంపలోకి పోవాలి. పదిమంది పోయేదారనయినా ఆయనకు లేదు. ఎట్లా?

అయినా నిబ్బరించుకుని "ఏం బాబూ?. ఇటొచ్చారూ" అన్నది కోటమ్మ.

"ఆ...ఏంలేదు...చూ డూ ఈ స్తలం నాదగ్గర మీనాయన అద్దెకు తీసుకున్నాడు. కంట్రాక్టు పూర్తయింది. మరీ..."

"..............."

"భయపడమాకు. మరేం ఫరవాలేదు." అంటూ షావుకారు దోవతొలిగాడు. కోటమ్మ తలుపు తాళం తియ్యగానే షావుకారుకూడా లోపలికి వచ్చాడు.

చిరిగిన పాత గోనెసంచీ తీసి దులిపింది కోటమ్మ. దుమ్ము వచ్చి కళ్లల్లో పడుతుంటే కళ్ళు నలుపుకుంటూ "ఆ...అదంతా ఎందుకే పిల్లా" అన్నాడు షావుకారు పళ్లు ఇగిలిస్తూ.

"కూచోండి బాబయ్యా" అని కోటమ్మ పోయి పొయిదగ్గర చాటుగా నుంచున్నది.

అయిదు నిమిషాలు షావుకారు ఇంటి పైకప్పుకేసి చూచాడు. చూచి నీళ్లు నమిలి చప్పరించినట్టు "కొంపంతా పడిపోతోంది కోటమ్మా. బాగుచేయించాలి. రెల్లంతా లేచి పోతోంది. గోడలకు చెదలుపడుతోంది" అన్నాడు.

(43-వ పేజీ చూడండి)

★ జరుగుబాటు ★

(21-వ పేజీ తరువాయి)

"అవును బాబూ" అన్నది కోటమ్మ.

"మరి ఎప్పుడు రమ్మంటావ్"

"నాదగ్గర చిల్లిదమ్మిడీ లేదు బాబూ. రెక్కలు ముక్కలయ్యేట్టు చాకిరీచేసినా పొట్ట నిండడంలేదు."

"ఆ...దానికేంలే?? నువ్వు తలుచుకుంటే డబ్బు పరుగెత్తుకొంటూ రాదూ?" అన్నాడు షావుకారు.

"ఎట్లావస్తుంది బాబూ?? పనిచేస్తే రాని డబ్బు తలుచుకుంటే వస్తుందా? సుందరావుగారింట్లో నాలుగునెలలు నీళ్లు పోశా. పన్నెండు రూపాయలివ్వాలి. రేపురా—మాపురా అంటుంది ఆతల్లి. రాఘవయ్యగారింట్లో పెళ్ళికి వంటపనిచేశా. ఆ అమ్మాయికి చక్కటి పిల్లాడుకూడా పుట్టాడు. ఎప్పుడెళ్ళినా రేపు రావే అంటుంది ఆతల్లి..."

"పాపం...అట్టనా. ఇంకా నాకు తెలియనే తెలియదు కోటీ...ఇదుగో ఈ పది రూపాయలూ..."

"వద్దుబాబూవద్దు. ఇట్టనేఉండనియ్యండి నన్ను. నా తంటాలు నే పడ్తా. పనేం చెయ్యకుండా మీ డబ్బు ఎందుకు బాబూ నాకు."

"నీదంతా ఒఠిపిచ్చి. నామాటకు సరేనను. రేపటికల్లా..."

"వద్దు బాబూ...వద్దు. మీరు చాలా మంచివాళ్లు. నన్ను ఇట్టాగే ఉండనివ్వండి నా వొంట్లో ఓపికుండాలి. దేవుడు చల్లగా చూస్తే నాలుగిళ్లల్లో పనిచేసుకుని, నాలుగిళ్లకు నీళ్లుపోస్తే నా పొట్టనిండుతుంది..."

"కోటమ్మా...నీ మంచికే చెప్తే నీకు తెలియడంలేదు. నామాటకు ఒప్పుకో. లేదా వారంరోజులలో కొంప ఖాళీ చెయ్యి. నీ యిష్టం వస్తా మరి" అని షావుకారు వెళ్లిపోయాడు. రుసరుసలాడ్తూ. ఆయనకు కోటమ్మంత కూతురున్నది!!!

షావుకారు వెళ్లింతరువాత కోటమ్మ బిగ్గరగా చాలాసేపు ఏడ్చింది. ఎవరు వింటారు ఆయేడ్పు? ఎవరికి పట్టింది? ఆ రోజల్లా తిండి తినలేదు. వళ్లంతా విరగ్గొట్టినట్టు నొప్పి. అయినా అట్టాగే ఊరంతా తిరిగి రైలు స్టేషనుదగ్గిర కొత్తగాకట్టిన ఇళ్లల్లో ఒక గది నెలకు మూడు రూపాయల అద్దెకు సంపాదించింది.

అట్టాగే ఉన్నపూట తింటూ లేనిపూట పస్తుపడుకొంటూ రోజులు గడుపుతున్నది కోటమ్మ.

ఇళ్ళకువెళ్ళి పనిచెయ్యడం చాలా చిక్కుగా ఉంటున్నది. ఇంతవరకూ చిన్నవాళ్ళకే దుర్బుద్ధు లనుకుంటుంటే వయస్సు మీరినవాళ్ళుకూడా అంతేనని తెలిసివచ్చింది.

బజారున తిరిగేవాళ్లంతా ఇంతేనేమోలే అనుకొంటుంటే బయటికి చాలా పెద్ద మనుషులలాగా కనిపించేవాళ్ళల్లో చాలామంది కూడా ఇంతేనని తెలియడానికి ఆట్టేరోజులు పట్టలేదు.

అయినా ఇన్నిరకాల కష్టాలుపడిన తను 'పతిత్తు' అంటే ఎవరు నమ్ముతారూ? అదంతా అట్లా ఉండగా ఒంట్లో శక్తి ఉడిగిపోతోంది. నీళ్లు మొయ్యలేకపోతోంది... పిండివిసరడం, ఖారంకొట్టడంవంటి పనులు చెయ్యలేకపోతోంది. చెయ్యకపోతే పొట్ట నిండేదెట్లా? ఏమి చెయ్యాలి? ఏమి చేస్తే ఇతరుల దయాదాక్షిణ్యాలపై అంతగా ఆధారపడకుండా బతకవచ్చని కోటమ్మ చాలా రోజులు ఆలోచించింది......

*   *   *

ఓనెల నీళ్ళుమోసిన డబ్బులు చేతిలోకి వచ్చినతరువాత...ఒకరోజున ఒక సోలెడు శనగపిండి తెచ్చింది. అణా ఎండు మిరపకాయలూ, కానీ ఉప్పూ తెచ్చింది. రెండు అరటికాయలు తెచ్చింది. సవాపావు సెనగనూనె తెచ్చింది. తిండి వండుకోడంకూడా మానేసి తనకు చేతనైనట్టు బజ్జీలువండి రైలుస్టేషను దగ్గరికి తీసుకువెళ్ళింది. పన్నెండు గంటలకల్లా రూపాయిన్నర వచ్చింది. తన పెట్టుబడిపోను రూపాయి మిగిలింది. అంతే...అట్లాగే రోజూ ఏదో ఒకటి వండి స్టేషనుకు పట్టుకువస్తుంది. బళ్ళవాళ్లూ, రిక్షాలవాళ్లూ, రైలుకెళ్లే వాళ్ళల్లో కొందరూ ఆమెవద్ద బజ్జీలూ, గారెలూ, పుణుకులూ, కారంబూంది కొంటారు. అంతా రొఖ్ఖ బేరమే.

కోటమ్మ ముసల్దయింది. అయినా ఆపని మానివెయ్యలేదు. తనకు చేతనైనట్టే ఏదో ఒకటి వండి స్టేషనుకు తీసుకువచ్చి ఇంకా—అంటే అరవయ్యేళ్లు నిండినా—అమ్ముతునే ఉన్నది. అంతేకాని పెద్ద హోటలు పెట్టి భాగ్యవంతురాలు కాలేదు. తిండికిలేక దిక్కులేనిచావు చావలేదని ఆరోజు అయ్యన్నసెట్టి సత్రందగ్గర ఆమెను చూచినప్పుడు తెలుసుకున్నాను.

కోటమ్మను చూడగానే నాలో కలిగిన ఆవేశం నేను వ్రాయలేను. ఎప్పుడయినా మీరు అ ఊరు వెళితే రైలుదిగి, స్టేషనులోంచి బయటికి రాగానే గుర్రబ్బళ్ళూ, రిక్షాలూ ఆగేచోట ఓ చెట్టు క్రింద కోటమ్మను చూస్తారు. అప్పుడు ఎవరినయినా ఆమెనెవరు? అని అడుగుతారు. ఆమెను ఎరిగున్నవాళ్లయితే మీకు ఈ కథంతా చెప్తారు.

కోటమ్మ కథంతా గుర్తుకొచ్చిన తరువాత నాన్న అంటున్న ఆత్మాభిమానం అంటే యేమిటో, వంశగౌరవం అంటే యేమిటో నామటుకు నాకు కొంతవరకూ అర్థమయినట్లనిపించింది...... ★

నారసింహ లేహ్యము

బంగారుతో చేరినది మేహము, నిక్షాత, నిస్సత్తువవగైరా హరించి. బలము రక్తవృద్ధి కల్గించును. 20తు, డబ్బీ రు 3-4-0. పోస్టేజి రు.1-1-0.

పి. పి. ఎ. అండ్ కో, (ఆయుర్వేద సమాజం)
పెరిదేపి (పోస్టు) — నెల్లూరుజిల్లా.